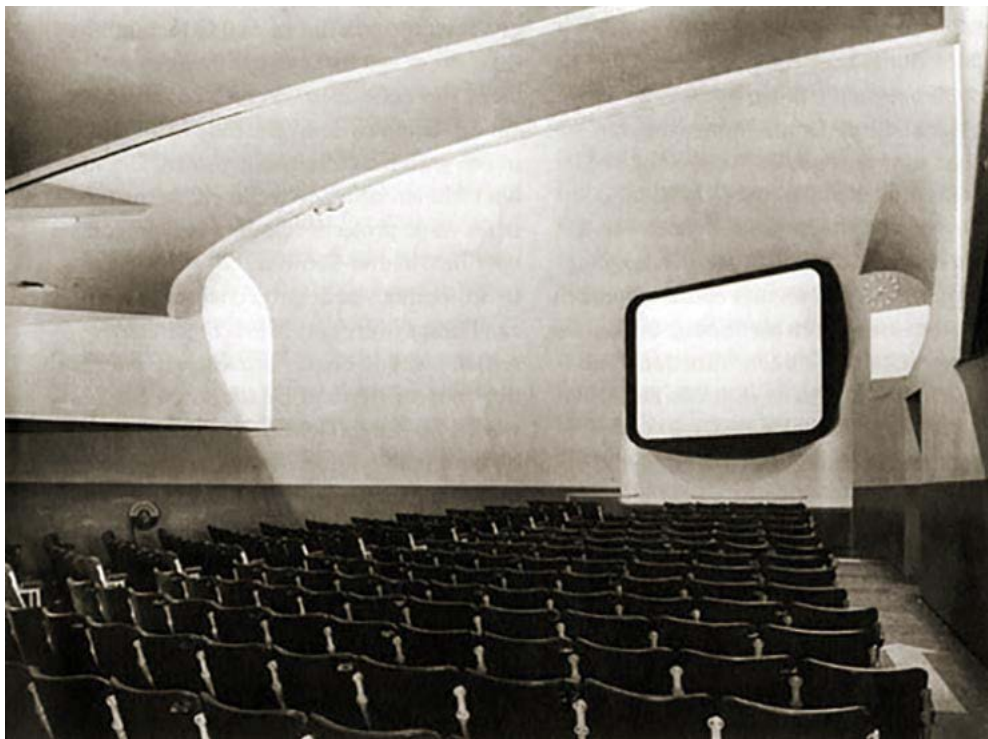

Week 14 - Cineac Reguliërsbreestraat 1934-1996

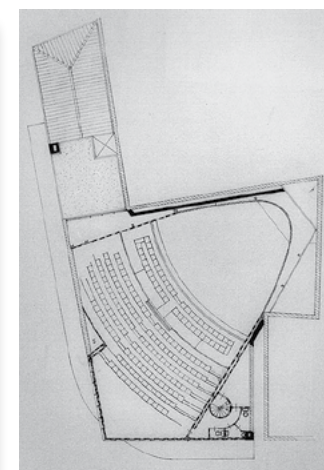
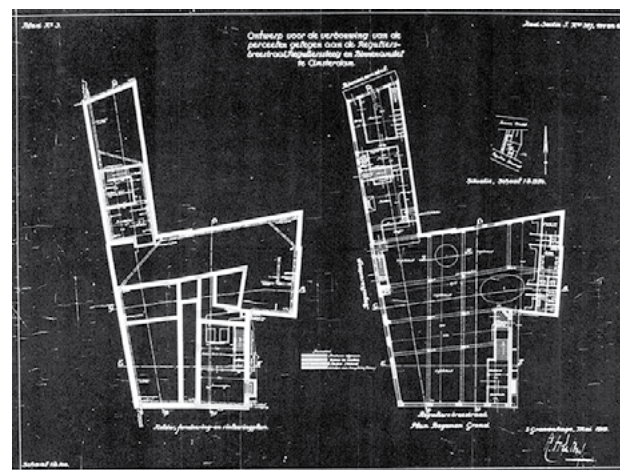
De quizfoto van deze week toont de filmzaal van de Cineac Reguliërsbreestraat. Dit was een bijzondere bioscoop, zowel qua programmering als qua architectuur. Niet voor niets is het gebouw op 22 januari 1993 tot Rijksmonument (#458911) verheven. De architect was Jan Duiker (1890-1935), dezelfde architect die sanatorium Zonnestraal in Hilversum en de Openluchtschool in de Cliostraat te Amsterdam ontwierp.

Boven: De quizfoto laat de zaal van Cineac Reguliërsbreestraat zien rond 1935.

Rechts: Op het grondstuk van café-restaurant De la Paix ontwierp Jan Duiker de journaalbioscoop Cineac Handelsblad. Het omvatte de huisnummers 31 en 33 in de straat en het achtererf van huisnummer 35, plus nog een laagbouw in de Regulierssteeg.

Journaalbioscoop

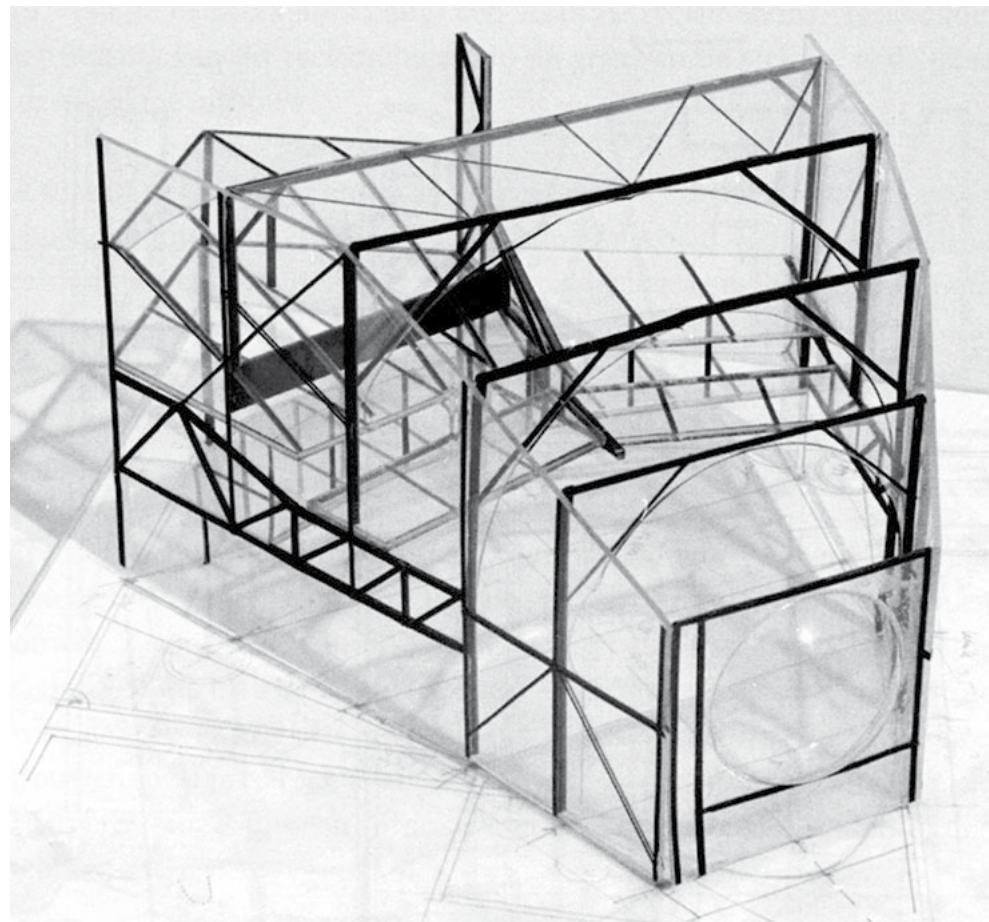
Anders dan andere bioscopen hanteerde de Cineac een zeer doelgerichte formule, die met de Engelse term 'newsreel' aangeduid wordt. Het was echter een Frans bedrijf dat de formule in Nederland implanteerde in samenwerking met het Handelsblad. De naam CINEAC was een samenvoeging van Cinema Actuel. In een doorlopende voorstelling van 's morgens vroeg tot in de avond werden journaals getoond. Een bezoeker stapte op een willekeurig moment naar binnen en kreeg in ongeveer 60 minuten alle journaals een keer te zien. Dan stapte hij op en verliet de zaal weer. De formule was het antwoord van de dagbladen op de concurrentie die ze van de opkomende filmindustrie ondervond. Om in het halfdonker geen botsingen te krijgen was er een strikt eenrichtingsverkeer in de bioscoop, o.a. aangegeven door grote pijlen op de vloer. Het projectiedoek hing hoog genoeg dat de voorlangs lopende bezoekers het beeld niet konden afdekken. De uitgang was door een deur richting Regulierssteeg, zodat eventuele wachtrijen voor de kassa niet doorbroken hoefden te worden.

Reguliersbreestraat 31-33

Het perceel waar de opdrachtgevers het oog op hadden laten vallen was café-restaurant De La Paix, Reguliersbreestraat 31-33. Dat was in 1920 geopend, met op de eerste verdieping dansschool Jules Monasch. Nr. 33 was oorspronkelijk een apart huis (zie foto onder) dat afgebroken en in de stijl van nr.31 opnieuw opgebouwd was. Dat perceel lag op de hoek van de Regulierssteeg en een zijuitgang op een andere straat/steeg is waar elke theaterexploitant van droomt. Zeker bij een filmtheater dat elk uur alle bezoekers moet zien te lozen, ook al is dat niet tegelijkertijd.

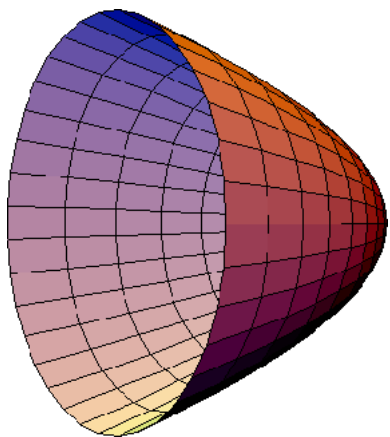
De plannen voor een bioscoop werden ingediend als een 'verbouwing' om sneller door de soesa rond de vergunningaanvraag te geraken. In werkelijkheid werd het pand helemaal tot de kelders afge-

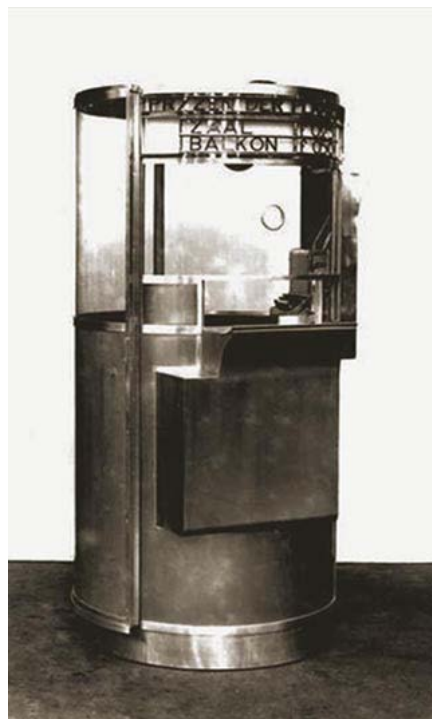
broken en opnieuw opgebouwd. De bouw vond plaats in 1933-1934. Jan Duiker stond voor de opgave om zoveel mogelijk op de bestaande fundamente te bouwen, omdat het nauwelijks mogelijk was palen bij te slaan. Dat gebeurde toch nog wel hier en daar. Duiker bedacht een staalconstructie die de krachten op een paar betrouwbare punten opving. Dat was tamelijk uniek voor hem, omdat hij

Boven: De staalconstructie van de Cineac Reguliersbreestraat.

Links: De Reguliersbreestraat in 1887. Rechts van de Regulierssteeg café De la Paix (31). Begin 20ste eeuw koopt dat het naastliggende pand (33) erbij.

Boven: Elliptische paraboloïde
Onder: De verrolbare kassa was
gemaakt bij Gispen

een adept van het Nieuwe Bouwen (glas, beton, transparantie) was. Over de bestaande kelders paste hij baileybrug-achtige constructies toe (zie afbeelding pag.76). Nog veel ingenieuzer was zijn oplossing voor de zaal. Er stond een onmogelijk grondstuk ter beschikking waarin het verworven achtererf van Reguliersbreestraat 35 een rol speelde (zie plattegrond pag. 75). Duiker kreeg de opdracht te zorgen voor excellent geluid bij een minder belangrijk filmdoek. De gesproken tekst van een journaal achtte men belangrijker dan het toch al niet steeds optimale beeld. Duiker nam zijn toevlucht tot de elliptische paraboloïde (zie figuur links). Het projectiedoek kwam in het smalle eind van de kegel en in de ruimte daarachter zou de geluidsinstallatie ondergebracht worden. Het geluid zou door de vorm van de zaalwanden optimaal over de hele ruimte verspreid worden. In het brede deel van de kegel kwamen de stoelen in de zaal en op het balkon. Daar tussenin zou een projectiecabine opgenomen worden. We kunnen ons het best een beeld vormen van de constructie van de zaal als we bedenken dat de paraboloïde 'opgehangen' werd in een stalen frame (zie afbeelding). De grote open zijde van de kegel was de overwegend glazen pui op de hoek van straat en steeg. Het deel dat op last van de opdrachtgevers ondoorzichtig werd, de achterwand van het balkon, was Duiker een doorn in het oog. Samen

Een bijzondere plaats was ingeruimd voor de lichtreclames. Behalve een grote doos met tweezijdig de letters CINEAC die in de Reguliersbreestraat uitstak, torende de eerder vermelde staalconstructie door het dak de lucht in met daarop eveneens CINEAC. Deze reclame was zichtbaar vanaf het Singel, Muntplein, Koningsplein en Kalverstraat.

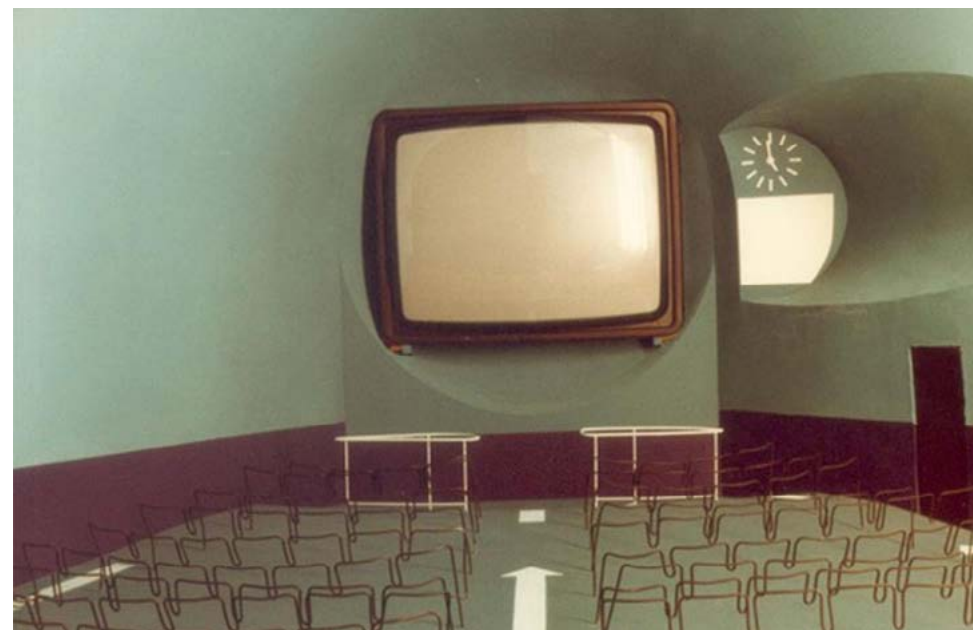

Johannes Duiker (01-03-1890 - 23-02-1935)

Jan Duiker werd geboren in Den Haag. Hij studeerde bouwkunde aan de TH Delft van 1908 tot 1913. Met Bernard Bijvoet begon hij in 1916 een architectenbureau in Den Haag. Aanvankelijk was het werk geïnspireerd op de late Berlage en Frank Lloyd Wright. Zijn eerste grote project werd in 1920 een nazorgkolonie voor tuberculosepatiënten in Hilversum. De bouw daarvan volgde echter pas in 1926-1932. Dit was het eerste bouwwerk in de stijl van het Nieuwe Bouwen (ook wel: Functionalisme; 'form follows function') van de grote voorbeelden Walther Gropius, Mies van der Rohe, Le Corbusier en Gerrit Rietveld. Voor dit werk vroeg Duiker de medewerking van civiel-ingenieur Jan Gerko Wiebenga. Een tweede spraakmakend ontwerp was dat voor de Openluchtschool (1930) in

de Amsterdamse Cliostraat. Ook hier een betonskelet en glazen gevel met smalle stalen kozijnen. Het beoogde resultaat was maximale openheid en transparantie. Het volgende grote project was de Cineac-Handelsblad in de Reguliersbreestraat (1933-1934) en het laatste werd theater- en hotelcomplex Gooiland (1935-1936) waar hij eveneens met een staalskelet werkte. Dat werk kon hij niet afmaken omdat hij in 1935 overleed aan kaakkanker. Zijn partner Bijvoet moest uit Parijs terugkeren om het werk af te maken.

met dat balkon pasten toch nog 500 stoelen in de bioscoop. Het geheel werd door bewonderaars *Duikers Ei-van-Columbus* genoemd. De eerste verdieping week van de hoek terug maar de vloer stak als een luifel juist over straat en steeg uit. De glaswand sloot de projectieruimte af en verder waren er een paar kantoren op deze verdieping gerealiseerd.

Een deel van de stalen constructie was gereserveerd voor de reclamezuil die ver boven het dak uitsteekt. Deze was geïntegreerd in de totale constructie. Alle ruimten binnen de plattegrond maar buiten de kegel werden bijruimten, kantoren en opslag. De laagbouw in de steeg bleef zo laag en bevatte de uitgang en service-ruimten. Omdat er geen pauzes waren bleef ook een buffet achter-

Boven: Deze maquette bouwde Duiker zelf. Rechts de dominante klok die altijd duidelijk in beeld bleef. Op de vloeren de pijlen die het publiek de looprichting aangaven.

wege. Buiten in de steeg was alles te krijgen, van klein en snel tot uitgebreid en de wachtrijen stonden dan buiten het gebouw. Het was per slot van rekening crisistijd, nietwaar?

In 1969 besliste men dat de Cineac een gewone bioscoop zou worden. Het projectiedoek werd aanmerkelijk vergroot zodat de moderne breedbeeldfilms geprojecteerd konden worden. De verrolbare kassa werd vervangen door een vaste en het glas van de projectiecabine werd afgeplakt. In 1983 werd, in plaats van de verroeste stalen balken van de dakreclame te vervangen, de hele staalconstructie van het dak verwijderd. Van 1992 tot 1995 was de Cineac een riksbioscoop, toen viel het doek. In 1996 opende in het gebouw Planet Hollywood, een restaurant in Las Vegas-stijl voor rekening van Bruce Willis, Sylvester Stallone en Arnold Schwarzenegger. Dat was de enige link met film, omdat bij de verkoop (Cannon aan Caransa) door een concurrentiebeding een bioscoop uitgesloten was.

Boven: Zaal en balkon van de Cineac na 1969, met groter projectiedoek.

Rechts: De huidige toestand van Cineac Reguliersbreestraat. De kassa is vervangen door een centrale entree. De oorspronkelijke ingangen hebben geen functie.

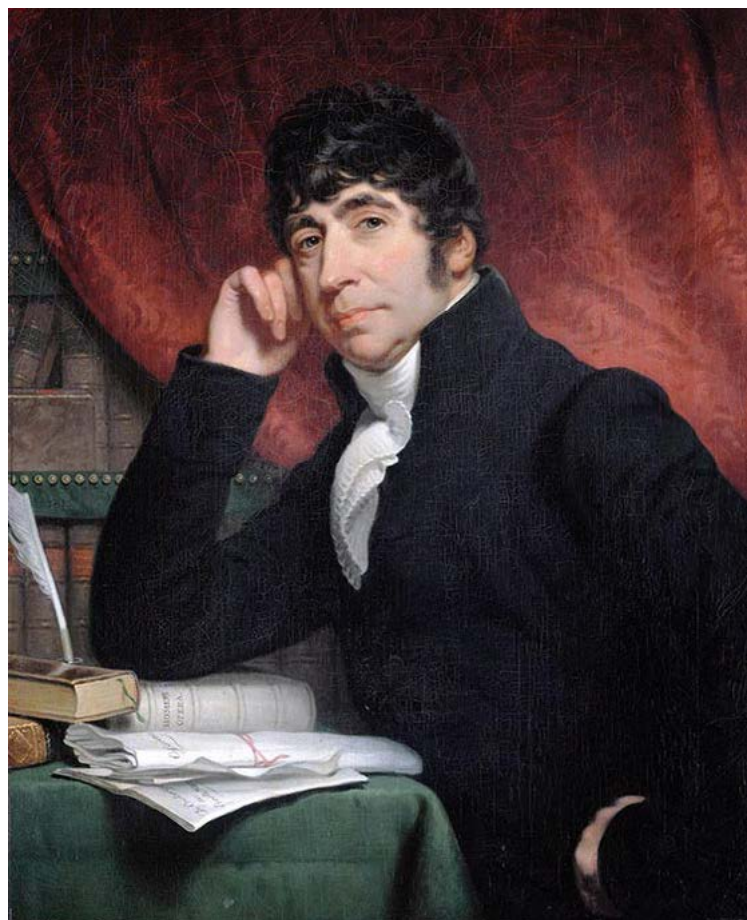
De verbouwing werd begeleid door Cees Dam, die o.a. de reclameconstructie weer terugbracht. Men had ook graag de Gispens-kassa teruggeplaatst, maar die was spoorloos verdwenen. Wat o.a. sneuvelde was de hellende zaalvloer. De beide ingangen ter weerszijden van de kassa werden vervangen door een centrale ingang.

Planet Hollywood was geen lang leven beschoren. In 2000 werd het faillissement uitgesproken. In 2003 probeerde ID&T nog een doorstart als nachtclub maar dat was een nog korter leven gegund. Daarna stond het gebouw jaren leeg, tot in 2006 Cineac, mede voor rekening van dj Tiesto, een discotheek werd. Uit voorzorg, om gezeur over geluidsoverlast te voorkomen, werd het naastliggende pand gekocht. De reclame op het dak werd gereconstrueerd en laat nu weer de letters CINEAC zien. In 2011 werd Cineac een vestiging van Casino Merkur. Of dat een lang leven beschoren is? **-TB**

Week 14 - Extra: Da Costabuurt

Toen in de negentiende eeuw de stad naar het westen uitbreidde, ontstond er in de Stad- en Godshuispolder een wijk waarin de straten vernoemd werden naar dichters/schrijvers uit de voorgaande periode. Een deel van deze wijk wordt ook wel het Réveilbuurtje genoemd. De kern daarvan wordt ongeveer omgeven door het Jacob van Lennepkanaal, de Bilderdijk-, de Hugo de Groot- en de Singelgracht, maar waar komt de naam Réveil vandaan?

Het Réveil

Aan het begin van de negentiende eeuw vond onder protestanten in diverse Europese landen een geestelijke opleving plaats als reactie op het rationele Verlichtingsdenken. De wortels van het Réveil lagen in calvinistisch Zwitserland en de naam komt van het Franse woord 'réveil' dat 'opleving' betekent.

Hiermee wordt een Europese opwekkingsbeweging aangeduid die vooral actief was in de jaren 1815-1865. Vanuit Zwitserland verspreidden de ideeën zich over Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland.

De aanhangers van het Réveil pleitten voor een betere wereld door middel van innerlijke, door het geloof opgewekte verandering van het individu waarin het gevoel centraal staat in plaats van de rede. Het paarde maatschappelijke vooruitstrevendheid aan religieus conservatisme. De aanhangers streden tegen alcoholisme, armoede en slavernij, maar van vrouwenrechten en vaccinatie moesten ze niets hebben.

Boven: De Bilderdijk- en Da Costagracht betekenen een verdienstelijke poging de grachtengordel voort te zetten. Het bleef bij die twee fragmente
Links: Willem Bilderdijk (1756-1831), de grote naam van het Réveil.

De vader van de Nederlandse Réveil-beweging was de dichter en geleerde Willem Bilderdijk (1756-1831; portret pag. 80). De sterk antirevolutionaire en Oranjegezinde dichter gaf vanaf 1817 in Leiden privélessen in de vaderlandse geschiedenis. Hij bracht zijn politieke en religieuze ideeën over op een groep jonge studenten. Sommigen van hen werden later eveneens belangrijke vertegenwoordigers van het Réveil in Nederland. Afkerig van de rationalistische denkbeelden van de Verlichting waren de aanhangers uit op verdieping en

Boven: Portiekwoningen aan de Bilderdijkkade

Rechts: Tegeltableau's in respectievelijk Allard Piersonstraat en Bilderdijkpark

verlevendiging van het christelijke voelen, denken en handelen op uiteenlopende terreinen van het leven. De beweging had in Nederland een orthodox-protestants karakter.

Hoewel er een verwantschap is tussen dit Réveil en de grote stroming van de Verlichting, moet men toch constateren dat het Réveil zich, als reactie op het denken van schrijvers als Johannes Kinker, in vele opzichten lijnrecht tegenover de Verlichting opstelde. Kinker bestreed dan ook de denkbeelden van Willem Bilderdijk op zowel taalkundig als filosofisch gebied.

De Stadsuitbreiding

In de 19de eeuw werd de woningnood in de stad steeds nijpender en vooral de Jordaan was zwaar overbevolkt. Vanaf 1865 keek Amsterdam daarom rond naar mogelijkheid tot uitbreiding in de buiten de

stad gelegen terreinen. Verschillende plannen werden daarvoor ingediend, maar tenslotte ging de gemeenteraad in 1877 akkoord met het Plan-Kalff dat zowel financieel als organisatorisch het meest haalbaar leek.

De grond in de Stads- en Godshuispolder was voornamelijk in particuliere handen. Vóór de uitbreidingsplannen officieel bekend werden, kochten aannemers en timmerlieden al grond in dit gebied. Dit gebeurde met name in het 'Land van Mina' een stuk land op de plek waar zich nu de Jacob van Lennepstraat bevindt en hier begon dan ook de eerste bebouwing. Er werden goedkope woningen uit de grond gestampt en de enige eis die de gemeente stelde, was dat de

bouwers de grond voor de straten aan de gemeente afstonden. Het was dus in het belang van de bouwers om de straten zo smal mogelijk te maken. Deze speculatiebouw is nog goed terug te zien in de in het zuidelijk deel van de wijk gelegen Jacob van Lennepstraat, Kinkerstraat en Da Costastraat. Vanaf 1896 ging de gemeente de grond, die ze zelf in eigendom had gekregen, in erfpacht

Boven: Mozaïekvloer en tegeltableau, resp. Van Lennepkade en Bilderdijkpark
Links: Tegeltableau's Bilderdijkstraat 42

uitgeven en kreeg zo meer grip op de ontwikkeling van het gebied. Toen na demping van de Lange Bleekerssloot en de Kwakerspoel het noordelijke deel van de buurt werd aangelegd, verschenen er betere woningen. Dit deel kenmerkt zich door fraaie details in de gevels en betegelde portieken.

-RS

Aan deze aflevering werkten mee: Anneke Huijser en Arjen Lobach. De gecompriëerde bijdrage over de Réveilbuurt is geschreven door Ria Scharn, die een uitgebreidere PDF-versie in bewerking heeft.